

Crna Gora: politička zajednica previranja, 1989.-2000. godine

SAŽETAK

U pokušaju da razumiju ulogu Crne Gore u procesu raspada Jugoslavije, istraživači nailaze na opipljive prepreke. Primarni razlog za to je uočljivi nedostatak dostupne dokumentacije, te se uloga Crne Gore često zanemaruje u širem opusu literaturu koja se bavi kolapsom jugoslovenske države i posljedicama koje su pratile ovaj proces. Takođe mnogi od onih koji su bili na vlasti devedesetih godina i danas su na vodećim pozicijama, pa im je u interesu da zataškaju neugodne ili neprikladne činjenice i da promovišu odabrane aspekte narativa. Ova studija crnogorske politike tokom devedesetih, dakle, predstavlja prvi korak u čemu autor ovog poglavlja i istraživački tim vide potencijal za stvaranjem dublje debate o kontraverznim aspektima ovog perioda. Uzevši u obzir političke, ideološke i etničke podjele u Crnoj Gori, skoro da i ne postoji konsenzus o događajima iz devedesetih, te u ovom tekstu autor pokušava da razjasni sukobljene narative. Postoji jako puno kontraverznih aspekata koji se mogu identifikovati u ovom slučaju, a koji su vrijedni dubljeg istraživanja i izgradnje akademske debate oko istih. Ovo poglavlje, po mišljenju našeg tima, pokriva najbitnija pitanja i kontraveze, ostavljajući prostora za dalji dijalog i debatu.

Prvo kontraverzno pitanje kojime se bavimo u ovoj studiji je promjena u vlasti uzrokovana protestima protiv vlasti tokom 1988. godine, i rane 1989. godine. „Januarski prevrat” je predstavljao vrhunac nezadovoljstva koje je uveliko bilo posljedica ekonomske krize u Crnoj Gori (i Jugoslaviji). Ipak, protesti u crnogorskom glavnom gradu, Titogradu, su bili nešto više od običnog izražaja nezadovoljstva građana. Protesti, koji su u početku bili puko ukorijenjeni u nezadovoljstvu ekonomskom situacijom, bivaju iskorišteni, ako ne i organizovani, od strane mlađe političke elite unutar Saveza Komunisti Crne Gore, a koja je uživala podršku zvaničnog Beograda. Ovi protesti su doveli do promjene vlasti. Iako se promjena desila *unutar* sistema, na vlast su došli oni koji su podržavali zvaničnu politiku Beograda. Dakle, mlađa generacija političke elite je došla na vlast, a njihova lojalnost je bila izvan Crne Gore. Ipak, još dosta pitanja je otvoreno u vezi sa dinamikom ovih protesta, sukobljenim agendama grupa koje su se svorile među protestantima, te i u vezi sa ulogom Slobodana Miloševića i zvaničnog Beograda u podržavanju njihovih aktivnosti.

Ova ista elita je bila na vlasti kad je počeo rat u Hrvatskoj 1991. godine. Mnogi iz njenih redova, koji su na istaknutim pozicijama do današnjeg dana, su pokušavali da predstave Crnu Goru kao žrtvu srpske politike; kao žrtvu naivnosti, ili su svoje postupke pravdali odbranom Jugoslavije. U svakom slučaju, mnogi od najistaknutijih političara iz Crne Gore su tada zauzeli ekstremne pozicije, pozicije koje su kasnije ublažavali kako se mijenjala politička dinamika u regionu. Crnogoski građani su bili pod jakim uticajem propaganda od strane države (kanalisane prvenstveno kroz dnevni list *Pobjeda* i kroz Radio Televiziju Crne Gore). Ova propaganda je imala za osnovni cilj širenje straha i stvaranje psihoze rata, dok su oni koji su se ratu protivili bili marginalizovani ili proganjani. Retorika, simboli, i evokacija slika prošlih ratova su korišteni da opravdaju politiku vlasti, te da pripreme Crnogorce za nadolazeći „Rat za mir”. U ovom radu, autor analizira kako je ovaj poduhvat sproveden u djelo, i koje su mu bile posljedice; posebnu pažnju posvećuje ulozi trojke - Mila Đukanovića, Svetozara Marovića i Momira Bulatovića – u kovanju ratne politike. I dok je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) podigao optužnice protiv velikog broja vojnih čelnika, pitanje odgovornosti za napad na Dubrovnik je ostalo otvoreno.

Crnogorska opozicija i etničke manjine su takođe bile izložene značajnim pritiscima za vrijeme „Rata za mir”, a anitiratni aktivisti su bili označeni kao izdajnici. Isti su bili marginalizovani za vrijeme referenduma 1992. godine, koji je doveo do stvaranja Savezne Republike Jugoslavije (SRJ). Osim ovoga, kontaverzno je i pitanje događaja u crnogorskom dijelu Sandžaka između 1992. i 1995. godine. Hapšenje i suđenje vođstvu crnogorskog ogranka Stranke Demokratske Akcije (SDA), i kasnija „Bjelopoljska suđenja” iz 1994. godine su najjasniji odraz represivne politike vlasti prema manjinama u ovoj republici, ili, u najmanju ruku, primjer neuspjeha vlasti da ih zaštititi.

Ipak, podjela unutar vladajuće Demokratske Partije Socijalista (DPS) 1997. godine predstavlja svojevrsnu katarzu u političkom životu Crne Gore devedesetih godina. Podjela je bila praćena čistkom unutar partije, čime su marginalizovani elementi lojalni Beogradu. Ovo je korijenito promijenilo tok politike u republici. No, pitanja vezana za to kako su Đukanović i njegovi saveznici zadobili kontrolu nad partijom su još uvijek otvorena. Oživljena kroz konflikt između Mila Đukanovića Momira Bulatovića (i Slobodana Miloševića), podjela DPS-a je u početku bila vođena dinamikom podrške ili opozicije Miloševićевой politici, ali je prerasla u sukob po pitanju državnosti Crne Gore. Muslimani i Albanci, koji su prethodno bili marginalizovani, postali su prirodni saveznici vlasti na čijem je čelu bio Đukanović, i njegove „antimiloševićevske koalicije”.

Tenzije koje su se stvorile podjelom DPS-a, i gorepomenute podjele su se intenzivirale za vrijeme NATO bombardovanja Jugoslavije 1999. godine. Sukobi između onih koji su podržavali nezavisnost Crne Gore i onih koji su bili pristalice zajednice sa Srbijom su doveli republiku na ivicu građanskog rata, dok su se odnosi između vladajućih elita u Podgorici i Beogradu znatno pogoršali za vrijeme krize na Kosovu. Ovo je dovelo do širenja špekulacija da će Milošević iskoristiti svoje saveznike u Crnoj Gori da organizuje udar na republičku vlast. Ovaj se scenario nije ostvario, ali su se ogorčenost i nepovjerenje među Crnogorcima osjećali u nizu godina koje su dolazile. Pad Miloševića nije okončao sukobe unutar Crne Gore po pitanju državnosti. Iako je Đukanović potpisao Beogradski sporazum (koji je rezultirao u uspostavljanju Državne zajednice Srbije i Crne Gore), njegova vlada je nastavila da se priprema za referendum o nezavisnosti. Referendum je rezultirao razdvajanjem Srbije i Crne Gore, što znači da su svih šest nekadašnjih republika bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) postale nezavisne države.